

ДИСКУРСИВНІ І ПРАГМАТИЧНІ МАРКЕРИ СТАНУ ЕМОЦІЙНОЇ НАПРУГИ АНГЛОМОВНОГО ПОЛІТИКА В ІНТЕРВ'Ю: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анжеліка Яновець
(Луцьк, Україна)

У статті аналізуються лінгвальні маркери стану емоційної напруги мовця у політичному діалогічному дискурсі. Психолінгвістичний підхід до досліджуваного явища виявляє чинники маркування мовцем-політиком структури інтерв'ю засобами дискурсивних і прагматичних маркерів, які мають особливий статус.

Ключові слова: дискурсивний маркер, прагматичний маркер, політичний дискурс, стан емоційної напруги.

В статье анализируются лингвистические маркеры состояния эмоциональной напряженности говорящего в политическом диалогическом дискурсе. Психолингвистический подход к исследуемому явлению содействует установлению факторов маркирования говорящим-политиком структуры интервью средствами дискурсивных и прагматических маркеров, имеющими особый статус.

Ключевые слова: дискурсивный маркер, прагматический маркер, политический дискурс, состояние эмоционального напряжения.

The article is focused on lingual markers of speaker's emotional stress in a political discourse. Psycholinguistic approach to the study of this phenomenon provides establishing factors leading to marking by a speaker-politician the structure of an interview by means of discourse and pragmatic markers, which have a particular status.

Key words: discourse marker, pragmatic marker, political discourse, a state of emotional stress.

Постановка проблеми й актуальність дослідження. Потреба дослідження явища емоційної напруги та її мовної реалізації на рівні дискурсу неодноразово наголошувалась у працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців, психологів та психолінгвістів [1; 2; 3; 4; 7; 8; 9; 10]. Розмаїття підходів, моделей і та методик до лінгвістичного вивчення й опису цього феномену вимагає комплексного аналізу питання, інтеграції спільних зусиль учених із різних галузей гуманітарної науки, що визначає *актуальність* наукового осмислення проблеми й нагальність розгляду мовних засобів – сигналів трансформацій і деформацій мовцем дискурсивної структури діалогу під час його перебування у стані емоційної напруги.

У попередньому дослідженні [11] ми спробували проаналізувати статус емоційної напруги в контексті змінених станів свідомості, виявити інструменти вивчення її вербальних проявів, а також загальні мовні деформації, до яких

призводить психологічний чинник надмірної емоційності англomовного мовця в діалозі внаслідок хвилювання й замішання.

Об'єктом цього дослідження обрали транскрипти фрагментів інтерв'ю з англomовними політиками на каналі CNN, предметом – лінгвальні маркери стану емоційної напруги мовця-політика. Метою вивчення є встановлення дискурсивних і прагматичних маркерів емоційно напруженої бесіди. Провідними завданнями цього дослідження є ретельний аналіз і класифікація мовних маркерів механізмів появи емоційної напруги під час породження висловлювань політика, також випадків уживання мовцем семантично дифузних лексичних одиниць.

Виклад основного матеріалу й обговорення результатів. Політичне інтерв'ю, як і будь-який інший вид дискурсу, володіє конкретними параметрами, серед яких базові категорії когерентності та когезії, а також інтерпретативності. Адекватна інтерпретація висловлювання дискурсу вимагає цілісності зв'язків між сегментами дискурсу. Когерентні відношення слід розглядати як когнітивні сутності, позаяк вони моделюють когнітивні механізми, якими оперують продуцент і реципієнт протягом інтерпретації взаємних комунікативних діалогічних внесків. Тому встановлення когерентних відношень у дискурсі є частиною процесу його розуміння.

Мовними засобами реалізації зазначених категорій у діалозі лінгвісти вважають дискурсивні маркери [12], які традиційно вважаються дослідниками як «метатекстові оператори», «конектори» або «кон'юнкти», що зазнали впливу «функціональної переорієнтації» [6, 284], втративши первинне семантичне значення задля виконання дискурсивних функцій.

Згідно з класифікацією, дискурсивні маркери доцільно розмежовувати не лише на основі семантичних чи прагматичних функцій, а й також за локальністю чи глобальністю їхньої дискурсивної дії [5]. Так, одиниці *because, then, for, so, thus* і т.ін. слугують, як правило, для позначення локальних причинно-наслідкових зв'язків між суміжними висловлюваннями. Проте для нашого дослідження інтерес являють топікальні дискурсивні маркери глобальної когерентності, які, окрім функції реалізації категорії когерентності дискурсу, здатні виконувати функцію сигналізаторів емоційної напруги мовця, набуваючи при цьому, як свідчить наш аналіз матеріалу, додаткових прагматичних функцій.

«Процедурність» значення [5] дискурсивних маркерів дозволяє відмежовувати ці «кон'юнкти» від «диз'юнктивів» типу *“I think”, “undoubtedly”, “probably”* та ін., що виконують винятково прагматичні функції модифікації ілюктивної сили інтродукованого ними висловлювання. Така прагматична «гнучкість» дискурсивних маркерів, вочевидь, пояснюється їхньою неналежністю до пропозиційного змісту висловлювання.

Як засвідчили наші приклади, мовець-політик у стані емоційної напруги нерідко відволікається від головної топікальної лінії дискурсу, зосереджуючись на деталях, коментарній інформації. Така стратегія маркується в інтерв'ю дискурсивними маркерами відхилення від теми, найчастішими серед яких є такі: *you know, well, I mean, by the way, look, listen* тощо, наприклад:

[1] **KING:** *Do you still drop into Burger King or McDonald's?*

M. OBAMA: *We don't do as much fast food, but I – we eat burgers and fries when – when...*

KING: *You can't eliminate it, though.*

M. OBAMA: *And you don't have to. I mean, that's really the point here. It's really balance. What I tell my kids is if they're eating right, you know, 70 percent of the time, then when they go to a birthday party or it's a Saturday and they're out and, you know, they can stop for ice cream and somebody wants to grab pizza or they have pancakes with chocolate chips in it, it's not a big deal.*

Because that's how kids live...

KING: *Of course.*

M. OBAMA: *– and that's how, you know, they – they wouldn't go for it if it were absolutes. And I think that's one of the messages for parents.*

KING: *But not daily.*

M. OBAMA: *Not – well, not – you know, not daily and not every meal every day, you know? [2]*

У вибраному інтерв'ю головним топіком у бесіді Л. Кінга та Мішель Обами є проблема ожиріння дітей. Інтерв'юер ставить декілька гострих питань, які, зрештою, поступово виводять адресата з рівноваги. Нарешті, Л. Кінг запитує про випадки відвідування першими особами США відомих ресторанів «швидкої їжі» Burger King та McDonald's. Адресат у зв'язку з замішанням спершу каже неправду, робить паузу нерішучості (хезитації), намагаючись пояснити рідкість відвідин цих закладів. Після переривання з боку Л. Кінга М. Обама швидко реагує не на попередню репліку, на яку вона так і не відповіла, а «підхоплює» останню. Загалом, М. Обама вживає одиницю *you know* п'ять разів у дискурсивній функції комунікативного відтінення «незручного» топика бесіди, один раз (наприкінці) – у прагматичній функції апеляції до адресата про підтвердження правильності сказаного.

Окрім вищезгаданих одиниць, політик вживає ще й дискурсивні маркери *I mean, well*, останній з яких виконує функцію заповнювача паузи хезитації. Загалом, у повному тексті інтерв'ю політик уживає одиницю *you know* 84 рази, *I mean* – 12 разів, *well* – 6 разів, що свідчить про високий ступінь емоційної напруги діалогу. Водночас, як засвідчив здійснений контент-аналіз цього інтерв'ю, емоційною напругою, він характеризується лише у другій третині діалогу. Тригером емоційної напруги в цьому прикладі інтерв'ю постало подвійне переривання з боку інтерв'юера (перші дві репліки Л. Кінга – приклад [1]). Відтак, одиниця *you know* у функції дискурсивного маркера емоційної напруги вжита у 32 випадках, *I mean* – 6 разів, *well* – 1 раз.

Наступний приклад ілюструє маркування структури реплік політичного діяча у відповідь на висловлену на її адресу критику:

[2] **KING:** *OK. It's obvious that we don't have to elaborate.*

What's your read on the former governor of Alaska?

M. OBAMA: *You know, I – you know, I don't have a read. I mean, I try not to make or – or set opinions about people that I haven't had any, you know, substantive interaction with. I mean, I know what you see on TV and when you're in the...*

KING: *Does it irk you when she criticizes what (INAUDIBLE)...*

M. OBAMA: *You know, democracy is about critique and the president is not immune to criticism. I think he's doing a phenomenal job. You know, we have to think of where we were when he took office. [2]*

Як бачимо, окрім маркерів *you know*, мовець двічі намагається переформулювати своє висловлювання, експліцитно сигналізуючи про це дискурсивним маркером реформулювання *I mean*.

Серед загальної кількості відібраних нами прикладів інтерв'ю, де траплялися випадки вживання мовцем в емоційно напруженій ситуації дискурсивних маркерів, найчастотнішою одиницею – її маркером є *you know. I mean* та *well*. Одиниця *look* також слугувала індикатором емоційної напруги, проте її функцією було маркування межі емоційно напруженого дискурсу, тобто виходу тимчасового або цілкового зі стану емоційної напруги. Утричі рідше зафіксований синонімічний за функцією маркер *listen*. Зазначимо, що у 84 відсотках усіх випадків вони сигналізували про вихід зі стану напруги, за умови їхнього сумісного вживання із маркером контрасту *but*. У п'ятій частині всіх прикладів невербальним маркером зняття напруги був сміх одного зі співрозмовників.

Наведений нижче приклад ілюструє таке явище:

[3] **L. KING:** *Senator, are you hampered, frankly, by the Bush record? Be honest.*

MCCAIN: *Well, you know, I think that... that's a very intelligent campaign tactic on the part of the Obama campaign. Moveon.org a long time ago ran the ads, you know, President Bush and I together.*

But I think that the American people realize that I'm very different, in many ways, whether it be spending or the conduct of the war in Iraq or climate change or the treatment of prisoners or a number of other issues.

But, look, *I think that any campaign tactic that they want to use that's acceptable to the American people, it is certainly their right to do that. [3]*

Примітним у цьому прикладі є також викриття інтерв'юером неправдивості співрозмовника у попередньому контексті, закликаючи останнього бути щирим: *Be honest*. Представимо графічно кількісне (відсоткове) співвідношення вживаних політиком дискурсивних маркерів емоційної напруги (див. рис. 1). Як свідчить наш кількісний аналіз обраних фрагментів інтерв'ю з політиком з емоційною напругою, останній вдається до різних стратегій реагування на питання ведучого.

Так, у відповідь на критику інтерв'юера, політик найчастіше вдавався до вживання одиниць *you know* та *I mean* (52% випадків). У разі викриття неправдивості, простого переривання та решті випадків, де причина залишилась імпліцитною, політик удавався до вживання здебільшого маркера *well* (п'ята частина випадків).

У випадку, коли мовець намагався змінити тему розмови на зручнішу для нього, він використовував одиниці *look*, або комбінацію *well* та *you know*. На противагу маркерам *look* та *listen*, які за функцією належать до індикаторів стратегій «актуалізації топіка» [5], одиниці *I mean, you see, you know, well* виступають індикаторами гіпотактичних глобальних зв'язків між дискурсивними сегментами, складаючи набір стратегій «відтінення топіка» [Ibid.]. Їхньою провідною функцією є позначення введення коментаря – інтерпретації щодо змісту (топіка), встановленого співрозмовниками або одним співрозмовником (інтерв'юером) в попередньому дискурсі.

Отже, узагальнюючи аналіз функцій дискурсивних маркерів стану емоційної напруги мовця, зазначимо, що вони відіграють суттєву лінгвістичну

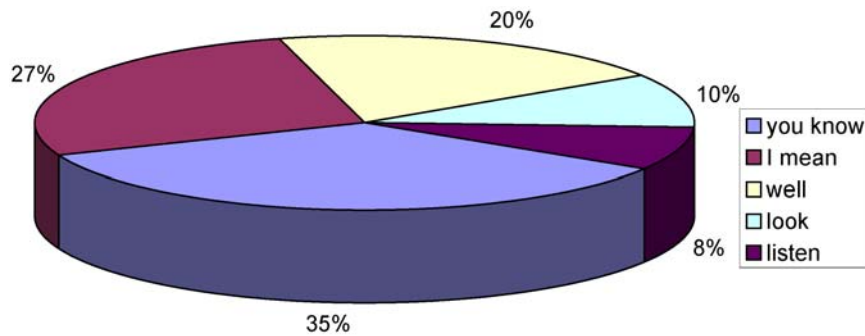

Рис. 1. Відсоткове співвідношення дискурсивних маркерів емоційної напруги мовця

роль завдяки кон'юнктивності свого мовного статусу. Вони реалізують дискурсивні категорії когезії, когерентності, а також топікальності, оскільки виступають ще й як організатори глобальної тематичної мережі дискурсу. Окрім суто лінгвальних функцій, зазначені одиниці набувають також психолінгвістичних під час пошуку політиком потрібних слів, який ускладнений дефіцитом часу і доступом до мовних центрів через емоційну напругу, мовець використовує ці стереотипізовані одиниці як один з небагатьох мовних ресурсів мовця, призначених для подолання охопленого емоційного стану.

Розгляньмо докладніше інші лексичні маркери емоційної напруги, які не належать до розряду дискурсивних маркерів, позаяк індикатори емоційного стану мовця не обмежуються ресурсами дискурсивних маркерів. Існують інші лінгвальні одиниці, які, як засвідчив наш подальший аналіз за деяких умов, також покликані сигналізувати про змінений емоційний стан політика. До них належать вставні слова/ вирази типу *undoubtedly, certainly, of course, really* та парентетичні внесення типу *I think, I suppose*, які є «диз'юнктами», які, модифікуючи ілюкутивну силу висловлювань, мають прагматичний статус.

Окрім них, прагматичними маркерами дискурсивної структури можуть слугувати вигуки, прислівники та частки. Наведімо приклад уживання цих одиниць у емоційно напруженому діалозі:

[4] L. KING: *But I mean do you think that's the reason that it's close in states that he won?*

MCCAIN: *I think... no. I think it's close in states that he won because most of those states have been back and forth, as you know. Ohio... the last candidate to lose Ohio and still achieve the presidency was John F. Kennedy. So, it's gone back and forth between the winners. And Ohioans, they get to see a lot of candidates. And the same thing is true of Pennsylvania, to a degree. You know, the states we're talk... Florida, my God. We all remember Florida in 2000. So these have been traditionally battleground states.* [3]

Як ілюструє приклад, сенатор у стані емоційної напруженості вживає двічі парентетичний вислів *I think* та *my God*. Ці прагматичні маркери напруги мовця з лексичного погляду характерні для дискурсу переважної більшості політиків, ілюструючи

Загалом, емоційно забарвленому дискурсу властива побудова висловлювання на основі частотнішої, предметнішої лексики, клішованих фраз, в чому простежуємо правопівкульовість мовленнєво-мисленнєвих операцій мовця при породженні. Обсяг мовленнєвої продукції може бути великим, але переважають короткі предметно-конкретні фрази, що нерідко мають незавершений характер, складаючись лише з підмета або присудка. Простежена також ехололія в мовленні – повторення комунікантом слова (фрази), щойно вимовленого його співрозмовником, наприклад:

[5] KING: *That's a fact.*

RUMSFELD: *That's a fact. Think about it. It's just terrible. [1]*

У наступному прикладі простежуємо спільне вживання прагматичних та дискурсивних маркерів поряд зі значною кількістю пауз, мовленнєвих помилок і фальстартів у дискурсі сенатора Маккейна. Примітно, що в останній фазі виходу з напруги, маркерами чого є дискурсивні конектори *look* і *but* у прикінцевій репліці мовець комбінує дискурсивний маркер *I mean* з прагматичним *there's no doubt*.

[6] MCCAIN: *Yes. That's... that's what the allegation is, Larry. I haven't seen the tape. So... but we should see the tape to make it... to make the American people make a judgment.*

L. KING: *OK. You're hot and heavy in these red states. You're... the final week. You're in Florida, Virginia, North Carolina, Ohio, Colorado, and New Mexico. I think all those states went for George Bush four years ago. What's... why would these be the states you have to contest?*

MCCAIN: *Well, they are... we're within margin of error. Look, this is a tough campaign. As you know, we've come from a long way back and we're now very close. But those are contested states. And I think we can win in New Hampshire. I have such a long relationship there that... and that was a... previously a state that didn't... that President Bush didn't get.*

But these are contested states. I mean, there's no doubt, we've got to hold them in order to win.

Представимо графічно кількісне (відсоткове) співвідношення вживаних політиком прагматичних маркерів емоційної напруги в усіх обраних для аналізу текстах (рис. 2.).

Як бачимо, у переліку прагматичних маркерів лідирує одиниця *I think* (32%), яка разом з одиницею *really* (21%) складає понад половину всієї кількості зафіксованих у вибірці прагматичних маркерів емоційної напруги. Вигук *oh* (*my God / goodness*) має п'яту частину з усієї кількості прикладів. Маркери *just, kind of* та *like* мають десятю частину всіх проаналізованих прикладів. Трьома відсотками разом представлені одиниці *obviously, frankly (honestly), I believe*. Одиниці *no doubt, I guess* і т.ін. складають менше відсотка в досліджуваних прикладах.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Результати вивчення лінгвальних рис дискурсу англомовного політика, одержані на основі психолінгвістичного текстового аналізу, засвідчили такі загальні аспекти. З погляду лексичних засобів, дискурсу політика в стані емоційної напруги характерний ужиток дискурсивних та прагматичних маркерів. Як свідчить аналіз обраних фрагментів інтерв'ю з англомовним політичним діячем у стані напруги,

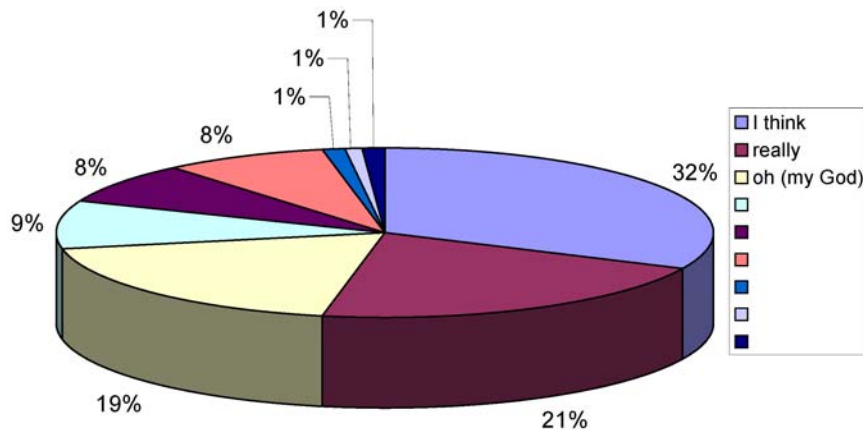

Рис. 2. Відсоткове співвідношення прагматичних маркерів емоційної напруги

комунікант-політик вдається до різних стратегій реагування на питання ведучого. Так, серед найчастотніших дискурсивних маркерів у відповідь на критику інтерв'юера, політик найчастіше вдавався до вживання одиниць *you know* та *I mean* (52% випадків). У разі викриття неправдивості та простого переривання політик вживав здебільшого маркер *well*.

Його мовлення, крім дискурсивних маркерів, також характеризується великою кількістю прагматичних маркерів як заповнювачів пауз – вигуків, часток, прислівників, вставних слів / виразів, найчастотнішими серед яких є *I think* (32%), яка разом з одиницею *really* (21%) складає понад половину всієї кількості зафіксованих у вибірці прагматичних маркерів емоційної напруги. Вигук *oh (my God / goodness)* має п'яту частину з усієї кількості прикладів. Маркери *just*, *kind of* та *like* мають десятю частину всіх проаналізованих прикладів.

Серед перспектив подальшого дослідження вважаємо вивчення інших лінгвальних маркерів емоційно напруженого дискурсу, а також можливість їхнього виявлення на матеріалі інших видів дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беянин В. П. Психолінгвістика / В. П. Беянин. – М. : Флінта, 2008. – 232 с.
2. Величкова Л.В. Психолінгвістическая основа исследования эмоциональности звучащей речи / Л. В. Величкова // Вопросы психолінгвістики. – Вып. 5. – М.: Ин-т языкознания РАН, 2007. – С. 20 – 27.
3. Витт Н. В. Эмоциональная регуляция речевого поведения / Н.В. Витт // Вопросы психологии. – 1981, № 4. – С. 60–69.
4. Жабин Д. В. Признаки речи в ситуации стресса : монография / Д.В.Жабин. – Воронеж : ВГУ, 2008.– 157 с.
5. Засєкін С.В. Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти / Засєкін Сергій Васильович / Автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.04/ Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2001. – 20 с.

6. Левицкий А. Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка: Монография / А.Э.Левицкий. – К.: “АСА”, 1998. – 362 с.
7. Мац І. І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови) / І.І.Мац // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2003. – № 11. – С. 181-183.
8. Носенко Э.Л. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности / Э.Л. Носенко. – Днепропетровск : Изд-во Днепр. ун-та, 1975. – 132 с.
9. Спивак Д. Л. Измененные состояния сознания: психология и лингвистика / Д. Л. Спивак. – СПб : Ювента, 2000. – 296 с.
10. Эйхгольц И.А. Восприятие признаков эмоциональной напряженности в спонтанной звучащей речи: на материале речи спортивных комментаторов [текст] / Эйхгольц Иван Александрович / Автореф. дисс. ...канд. филол. наук : 10.02.19. – Воронеж: ВГУ, 2008. – 20 с.
11. Яновець А. І. Психолінгвістичний аналіз дискурсу англomовного політика у стані емоційного напруження / А. І. Яновець // Ученые записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. – Т. 24 (63). – № 4. – Ч. 2. – Симферополь, 2011. – С. 379-384.
12. Schiffrin, D. Discourse Markers / D. Schiffrin. – Cambridge : Cambridge University Press, 1987. – 364 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. CNN Larry King Live Interview with Donald Rumsfeld. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://transcripts.cnn.com/html>. – Заголовок з екрану.
2. CNN Larry King Live Interview with First Lady Michelle Obama [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/1002/09/lkl.01.html>. – Заголовок з екрану.
3. CNN Larry King Live. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/lkl.html>. – Заголовок з екрану.

УДК 159.964.2:316.614

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ СВІДОМОГО І НЕСВІДОМОГО В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ

Тамара Яценко
(Ялта, Україна)

Статтю присвячено центральній проблемі розвитку глибинної психології, що базується на психодинамічній теорії. Акцент поставлено на єдності феномену психічного в його індивідуальній неповторності; на складності взаємозв'язків між сферами свідомого і несвідомого; на системній упорядкованості психічного на всіх рівнях – структурному, енергетичному і функційному. Розкрито глибинно-психологічні особливості розвитку адаптивних характеристик психіки шляхом розширення самоусвідомлення суб'єкта.

Ключові слова: методологія, психодинамічна теорія, структура психіки, свідоме, несвідоме, передсвідоме, адаптація людини до соціуму.